

GÓRSKI OGRÓD BOTANICZNY IM. MARIANA RACIBORSKIEGO INSTYTUTU OCHRONY PRZYRODY POLSKIEJ AKADEMII NAUK

EWA
SAMULAK

Zapraszamy do poznania Górskiego Ogródu Botanicznego w Zakopanem – najmniejszego ogrodu botanicznego w Polsce. Ogród podzielony jest na dwie części: dydaktyczną zlokalizowaną przy ulicy Krupówki 10a, która udostępniona jest do zwiedzania oraz część naukową przy ulicy Antałówka 13.

Ogród jest częścią Centrum Badań i Ochrony Roślin Górskich Instytutu Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk. Należy do Rady Ogródów Botanicznych i Arboretów w Polsce. Od 2020 roku ogród stał się również członkiem the Climate Change Alliance of Botanic Gardens. Więcej na ten temat można dowiedzieć się odwiedzając stronę: www.rbg.vic.gov.au/initiatives/climate-change-alliance

Na powierzchni około 3 tysięcy metrów kwadratowych zgromadzonych zostało prawie 600 gatunków roślin tatrzańskich należących do 290 rodzajów i 72 rodzin, w tym gatunki szczególnie rzadkie, zagrożone wyginięciem. Spośród nich 70 gatunków objętych jest ścisłą lub częściową ochroną gatunkową, co stanowi aż 18% wszystkich roślin chronionych w Polsce. Rośliny są zgrupowane w ogrodzie według pięter roślinności i siedlisk, w których występują w naturze. Szczególnie interesującymi gatunkami, jakie można tu obserwować, są między innymi ostróżka tatrzańska, lilia złotogłów, szafran spiski, sasanka słowacka, urdzik karpacki, szarotka alpejska, skalnica tatrzańska i wiele innych. Ogród prowadzi wymianę nasion, wydając co roku Index Seminum.

Górski Ogród Botaniczny im. Mariana Raciborskiego jest kontynuacją założonego ponad 100 lat temu w Zakopanem Alpinarium. Utworzony został dzięki staraniom Bronisławy Dłuskiej (siostra Marii Skłodowskiej-Curie), prof. Konstantego Steckiego, Ireny Domaniewskiej, Juliusza Zborowskiego oraz dr Zofii Radwańskiej-Paryskiej. Na obecnym miejscu Ogród istnieje od 1953 roku, a dla zwiedzających został otwarty w 1955 roku. Początkowo kolekcja liczyła około 120 gatunków roślin. Opiekę nad ogrodem sprawowały kolejno: Zofia Zwolińska, Zofia Radwańska-Paryska, Anna Łobarzewska oraz prof. Halina Piękoś-Mirkowa. Obecnym kierownikiem jest dr hab. Paweł Olejniczak. Aktualną nazwę Górski Ogród Botaniczny im. Mariana Raciborskiego oraz status Ogródu Botanicznego dotychczasowa placówka uzyskała w 1983 roku.

W 2020 roku ogród został zamknięty dla zwiedzających z powodu pandemii. Obecnie również pozostaje zamknięty ze względu na prowadzony remont. Jednak w przyszłym roku zapraszamy do odwiedzenia tego ciekawego miejsca na mapie turystycznych atrakcji Zakopanego i poznania świata roślin tatrzańskich w mikroskali. Aby przygotować Państwa do zwiedzania ogrodu, na łamach kwartalnika „Chrońmy Przyrodę Ojczyzną” przedstawimy sylwetki kilku gatunków roślin charakterystycznych dla Tatr, będących w jego kolekcji.

1 | Szafran spiski
fot. Paweł Olejniczak

Krokus to popularna, zapożyczona z łaciny nazwa występującego w Karpatach Zachodnich szafranu spiskiego *Crocus scepusiensis*. Przez systematyków zaliczany jest do osobnego gatunku, innego, niż uprawiany w całym kraju szafran wiosenny.

Okazałe, pięknie ubarwione kwiaty krokusa przyciągają wiosną nie tylko liczne gatunki zapylaczy, ale również spragnionych doznań estetycznych ludzi. Wykwitające spod topniejącego śniegu

kwiaty są jedną z głównych atrakcji oraz powodem wiosennego najazdu turystów do Doliny Chochołowskiej, gdzie masowo zakwitają na polanach.

Gatunek ten objęty jest częściową ochroną, a dodatkowo większość jego stanowisk znajduje się w granicach parków narodowych. Paradoksalnie, właśnie sposób ochrony, jaki zapewniają parki narodowe, stanowił główne zagrożenie dla liczności krokusa. Najlepiej czuje się on bowiem

na ekstensywnie użytkowanych łąkach, polanach i hałach, regularnie koszonych lub wypasanych i nawożonych przez zwierzęta gospodarskie. Utworzenie parków narodowych, a tym samym zaprzestanie wypasu, spowodowało zarastanie polan wyższą roślinnością i stopniowe ustępowanie z nich krokusa. Refleksja nad pogarszającym się stanem populacji tego gatunku była jednym z głównych powodów wprowadzenia kulturowego wypasu owiec na obszarze Tatrzańskiego Parku Narodowego oraz, w późniejszym czasie, regularnego wykaszania łąk w parku.

Ciekawostką jest, że w Górskim Ogrodzie Botanicznym krokus najlepiej czuje się rosnąc na wysypanych żwirkiem ścieżkach i za nic robi sobie przenoszenie go na przygotowane dla niego grządki. Ścieżki zapewniają mu odpowiednie warunki do wzrostu i, co najważniejsze, całkowity brak roślinnej konkurencji. W dostaniu się na takie stanowiska szafranowi pomagają mrówki, które są odpowiedzialne za rozsiewanie jego nasion.

2 | *Sasanka słowacka*
fot. Paweł Olejniczak

Sasanka słowacka *Pulsatilla slavica* jest oczkiem w głowie i dumą pracowników Górskiego Ogrodu Botanicznego. W naszej kolekcji posiadamy ponad 200 osobników tej pięknej, zwiastującej wiosnę rośliny.

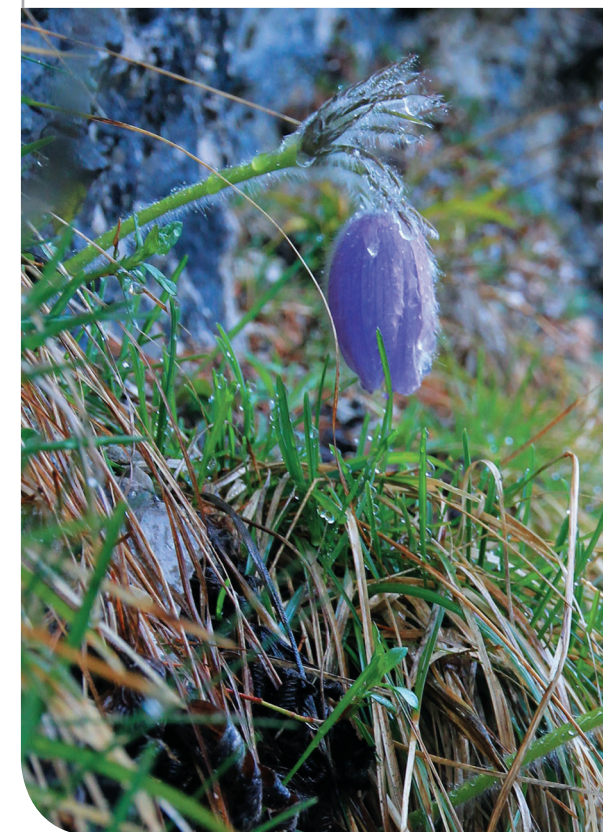
W Polsce jest to gatunek niezwykle rzadki, objęty ścisłą ochroną gatunkową, konwencją berneńską i dyrektywą siedliskową. W naszym kraju występuje jedynie w Tatrach Zachodnich na dwóch położonych blisko siebie stanowiskach w Dolinie Chochołowskiej.

Sasanka słowacka zakwita po raz pierwszy w trzecim roku życia. Kwiaty, fioletowe lub liliowe, pokryte są gęstym srebrzystoszarym filcem i mają średnicę około 3–4 cm.

Niemożliwe jest obserwowanie rośliny ze szlaku prowadzącego przez Dolinę Chochołowską, ponieważ gatunek ten wybrał do życia suche, porośnięte trawami półki skalne reliktowych lasów sosnowych, wyrastające kilkadziesiąt metrów ponad dno doliny. Jediną alternatywą pozostaje obserwacja osobników kwitnących rokrocznie w kwietniu w ogrodzie botanicznym w Zakopanem.

Od 2009 roku w Centrum Badań i Ochrony Roślin Górskich prowadzone są projekty, które umożliwiły poznanie biologii i ekologii oraz ponowne wprowadzenie sasanki słowackiej na stanowiska, na których kiedyś występowała, ale z powodu wykopywania okazów do przydomowych ogródków wymarła.

3 | *Sasanka słowacka*
fot. Paweł Olejniczak

Więcej informacji na temat prowadzonego obecnie projektu „Ochrona in situ roślin przez wprowadzanie na stanowiska naturalne w Tatrzańskim Parku Narodowym” można znaleźć na stronie internetowej www.pulspois.iop.krakow.pl

Ewa Samulak
samulak@iop.krakow.pl
Centrum Badań i Ochrony Roślin Górskich
Instytut Ochrony Przyrody
Polskiej Akademii Nauk
ul. Antałowska 13, 34–500 Zakopane